

TOWARDS MODERN SLAVIC STUDIES ANEB SNAHA O JINÉ POJETÍ STUDIA SLOVANSKÝCH FILOLOGIÍ

IRENA BOGOCZOVÁ, SIMONA MIZEROVÁ,
JIŘÍ MURYC

TOWARDS MODERN SLAVIC STUDIES OR AN EFFORT FOR A DIFFERENT APPROACH TO THE STUDY OF SLAVIC PHILOLOGY

ABSTRACT *An international team of Slavists from three European countries (Poland, Czechia, Northern Macedonia) worked in 2020–2022 on the project “Towards Modern Slavic Studies”, which brings a new perspective in the implementation of modern Slavic studies programmes in postgraduate studies. The activities of the project are mainly focused on enhancing the skills and competences of students of Slavic Philology and on promoting the internationalisation of higher education. The project has developed an international Slavic studies programme that is characterised by an interdisciplinary focus and, in addition to knowledge, skills and competences in language, literature, culture and translation, equips graduates with a solid knowledge of contemporary social and economic life in the countries covered by the programme.*

KEY WORDS *Slavic studies, Slavic philology, education, Polish, Czech, Macedonian*

CONTACT *University of Ostrava, Faculty of Arts, Department of Slavonic Studies;
irena.bogoczova@osu.cz, simona.mizerova@osu.cz, jiri.muryc@osu.cz*

1 / UVEDENÍ DO PROBLEMATIKY

Znalost slovanského jazykového areálu v rámci (české, polské, makedonské) populace, zejména pak u současných mladých lidí, je vyhovující jen zdánlivě. Při podrobnějším zjišťování vědomostí na toto téma (a to i zcela základních) odhalujeme vážné nedostatky. Příčinou může být neustálé zahlcování společnosti informacemi různé váhy i kvality, anebo orientace na jinou, západní kulturu, zejména pak na anglický jazyk. Proto udržovat zájem o studium slovanských jazyků a literatur je čím dál obtížnější. Přizpůsobování se zmíněným trendům může vést k přerušení bohatých tradic české, polské, makedonské aj. slavistiky, zároveň k tomu, že se odborníci na slovanskou filologii, posuzovatelé badatelských a publikačních aktivit v této oblasti, překladatelé a tlumočníci z/do slovanských jazyků stanou „nedostatkovým zbožím“. Toto zjištění platí zejména v případě velmi specifických slovanských (mikro)jazyků, zatímco schopnost komunikovat např. ve zmíněné angličtině je již v podstatě běžná. Ostatně slavistiku, stejně jako jiné společenskovědní obory, „neprovozujeme“ pouze z důvodů čistě pragmatických, ale také v zájmu této vědy samotné.

Vedení úsilím přilákat a vychovat budoucí profesionály v oboru slavistiky jsme se spolu s kolegy z dvou dalších univerzit zapojili do řešení mezinárodního projektu *Towards Modern Slavic Studies*, který nabízí novou perspektivu v realizaci moderních slavistických studijních programů v navazujícím magisterském studiu. Snažíme se tak reagovat na výzvy současné didaktiky, ale také na poptávku po absolventech slovanských filologií s příslušnými kompetencemi. Mezinárodní tým slavistů ze tří evropských zemí tak v listopadu 2020 zahájil práci na koncepci takového studia. Projekt byl financován z prostředků programu Erasmus+ *Strategická partnerství ve vysokoškolském vzdělávání* a jeho řešení bylo v souladu s plánem a projektovou dokumentací ukončeno v říjnu 2022. Spolupříteliteli projektu byli zástupci těchto evropských univerzit: Ostravské univerzity (Česká republika), Univerzity svatých Cyrila a Metoděje ve Skopje (Severní Makedonie) a Slezské univerzity v Katovicích (Polsko), která byla zároveň iniciátorem (navrhovatelem) projektu. Pozornost řešitelů se zaměřila především na zvýšení odborných kompetencí studentů slovanských filologií a podporu internacionalizace vysokoškolského vzdělávání. Byl vypracován mezinárodní slavistický studijní program, který se vyznačuje interdisciplinárním zaměřením. Kromě znalosti jazyka a literatury daného slovanského národa bylo pamatováno i na dovednosti v oblasti translologie, na poznávání kultury či ekonomické situace v zemích, na něž se program vztahuje. Kromě hlavního projektového výstupu, tedy přípravy zmíněného navazujícího magisterského studijního programu, se řešitelé věnovali tvorbě scénářů k jednotlivým předmětům nebo sběru vhodných studijních materiálů. K dalším aktivitám týmu patřila realizace společných česko-polsko-makedonských (pilotních) workshopů a seminářů a uspořádání letní školy pro posluchače ostravské a katovické slavistiky, která proběhla v červenci r. 2022 v Severní Makedonii.

Důraz mezinárodního týmu akademiků byl kladen na to, aby mladí slavisté studovali magisterský obor ve skupině složené z posluchačů, kteří bakalářský stupeň studia absolvovali na různých univerzitách. Naším přáním je, aby tito studenti získali znalost alespoň dvou slovanských jazyků, což nejen zvyšuje jejich kompetenci, ale také umožňuje lépe pochopit kulturní, politické či hospodářské rozdíly mezi jednotlivými národy. Nový studijní program má dále čerpat z potenciálu slavistiky v různých zemích, což v praxi znamená, že v plánovaných kurzech budou vyučovat odborníci z Česka, Polska, Makedonie, popř. dalších slovanských zemí. Tyto

kurzy byly připravovány v úzké spolupráci mezi projektovými partnery a některé z nich dokonce zahrnují společnou výuku zajištěnou přednášejícími z různých slavistických center. Kromě výuky jazyků se předmětem práce se studenty stává např. populární kultura, turistika nebo teorie překladu (viz dále). Jinak řečeno, takto pojatá slavistika má korespondovat s potřebami dnešního světa a zohlednit rozmanitosti slovanských států či regionů.

S ohledem na požadavek na lepší didaktickou způsobilost vyučujících v jednotlivých předmětech byl vytvořen katalog příkladů dobré praxe a osvědčených postupů používaných ve vysokoškolském prostředí. Členové projektového týmu jednak vycházeli ze své (dlouholeté) pedagogické praxe, jednak se sami (nově) seznamovali s příslušnými didaktickými metodami. Nápadů, jak motivovat studenty, udržet jejich pozornost nebo zajistit jejich integraci v jazykové i národnostně různorodé skupině, jak zvýšit jejich aktivitu a zájem o předmět studia, jak připravit atraktivní výukový materiál, popř. jak získat relevantní zpětnou vazbu, je dnes celá řada, využívání těchto možností však bohužel není samozřejmostí. I na to měl projekt upozornit.

Prvním z nich je tzv. metoda převrácené (opačně uspořádané) třídy, která zahrnuje zpřístupnění materiálů připravených vyučujícím (mohou to být videa, různé druhy obrazového materiálu, prezentací, fotografií, ucelených textů či odkazů na internetové zdroje) a určených studentům před zahájením výuky v daném předmětu. Tento dostatečný předstih je nutno dodržet, neboť čas potřebný k přípravě do hodin je na straně studentů velmi individuální. Následné probírání učiva ve skupině tak dává větší prostor diskuzím. V praxi se ukázalo, že studenti čtou materiály přichystané vyučujícím vcelku poctivě, diskutovat chtějí a do hodiny si přinášejí vlastní postřehy a nápady. Popisovaná metoda je ovšem o něco náročnější pro vyučující; materiály je třeba pečlivě shromáždit, uvážlivě roztřídit a vybrat z nich to podstatné. Výhodou je, že podklady lze použít opakovaně v několika skupinách nebo v po sobě jdoucích ročnících. Pro nahrávání videí se doporučuje práce s programy Loom, Screencast-o-matic, PowerPoint, Windows Movie Maker a iMovie. Studenti oceňují soubory, ve kterých se střídají odkazy a krátké texty s nezbytnými vysvětlivkami. Velmi užitečná a snadno použitelná je platforma Canva, která umožňuje vytvářet různé typy grafických podkladů pro výuku, nebo portál Collabora Office, kde lze společně tvořit a sdílet celé texty a soubory. Tato metoda velmi dobře funguje např. v hodinách dějin literatury a překladu.

Důležitým prvkem kurzu jsou rovněž skupinové aktivizační činnosti. K tomuto účelu lze využít úkoly, při nichž se studenti pohybují v místnosti, přecházejí od jednoho diskusního stolu k druhému a živě reagují (viz metodu „World Café“, známou také pod pojmem „metoda kavárny“). Metoda se osvědčila ve větších a smíšených skupinách a účastníkům umožňuje sdílet zkušenosti a stanoviska, jakož i společně hledat odpovědi. Studenti jsou rozděleni do několikačlenných týmů, každému z nich je určeno k zpracování konkrétní téma, o kterém se ve třídě diskutuje. Studenti se postupně přesouvají od místa k místu a od tématu k tématu. Stálým prvkem je pouze „moderátor“, který jako jediný nepřechází k ostatním diskusním kroužkům, nýbrž shromažďuje zaznamenané poznatky a následně je prezentuje skupině. Při této metodě je potřeba věnovat zvláštní pozornost osobnostním rysům zvolených moderátorů. Nikdo by neměl být do této role nucen; nejlepší je využít dobrovolníky nebo zvolit studenty, kterým vystupování před skupinou není nepříjemné.

Dodejme, že ve fázi příprav daného kurzu je vhodné zvážit, které aktivity jsou pro probírané téma nejvhodnější, a dbát na to, aby se aktivity neopakovaly. Např., pokud studenti v jedné

hodině vytvoří myšlenkovou mapu (na tabuli nebo v aplikaci, jako např. Mindomo), v další hodině využijí „metodu kavárny“, v jiné pracují s použitím metody 6 myšlenkových klobouků Edwarda de Bona nebo s některou z metod kolegiálního učení (např. Jigsaw classroom) atd. Pokud má vyučující dostatek času, může střídát obtížnější metody s méně náročnými.

Dlužno dodat, že skladba předmětů navrhovaného studia je pestrá a zahrnuje výuku jazykového systému (tzv. vnitřní jazykovědu), literární produkce daného národa, jeho realii a kulturní odlišnosti, ale také řešení otázek glottodidaktických a překladatelských. V současné době jsou k dispozici podrobné popisy (sylaby, scénáře) 24 takovýchto předmětů a celkem 14 textových a dalších ilustračních materiálů nezbytných pro studium. Zmíněné scénáře jsou aplikovatelné na libovolnou národní slovanskou filologii a jejich předností je i to, že dokážou učitele na jednotlivé úkony didaktického procesu poměrně jednoduše navést. Naším záměrem bylo rovněž využít zkušenosti z poslední (covidové) doby a vymyslet takové formy realizace výuky, jež lze uplatnit i v distančním či kombinovaném studiu. Připravené předměty mají podobu přednášek, seminářů, cvičení, workshopů, lze je vyučovat v pravidelných týdenních intervalech po dobu 13 až 15 týdnů, anebo je uskutečnit blokově (panelově) – např. pouze 5krát až 7krát v semestru. Výukové plány zatím zohledňují tři slovanské jazyky – češtinu, polštinu a makedonštinu a základní metodou je vzájemná komparace. Totéž platí i pro literárněvědné a kulturologické předměty. Řešitelé projektu se shodli na tom, že v realizační fázi by měl být kladen důraz na:

- / spolupráci mezi odborníky (vysokoškolskými pedagogy), jež budou cirkulovat mezi pracovišti a předávat si nejen své badatelské zkušenosti v rámci oboru, ale také reálně zajišťovat výuku;
- / synergii v relaci učitel – student (na straně studenta jde o uvědomění si vstupních představ o daném tématu, získání příslušných znalostí, nabytí a automatizaci dovedností, schopnost závěrečného úsudku a syntézy informací, aplikaci poznatků v praxi apod.);
- / srozumitelnost výkladu, respektování závazné národní i mezinárodní terminologie;
- / využití doporučené odborné literatury k tématům – publikované v různých slovanských jazycích.

2 / PŘEDMĚTY JAZYKOVĚDNĚ ZAMĚŘENÉ¹

Přijmeme-li za rozhodující kritérium tematického zaměření předmětu, pak jevy jazykové řeší minimálně 7 z nich. Za zcela přirozené (i z hlediska zmíněné pilotní letní školy makedonského jazyka) považujeme začlenění do skladby předmětů výuku makedonštiny na úrovni A1 až A2 určenou pro ty studenty slavistiky, kteří makedonskou filologii nestudují a nejsou mluvčími tohoto jazyka. Výuku lze uskutečnit jak v podmínkách intenzivního kurzu přímo v makedonském jazykovém prostředí, tak v podobě semestrálního lektorského semináře na domácí akademické půdě. Předmět splňuje tradiční představy o studiu cizího (příbuzného) jazyka co se týče jednotlivých konverzačních témat a objasňuje zásadní typologické odlišnosti makedonského systému,

1 K takovým patří zejména (v abecedním řazení): *Frazeologie – povaha a možnost překladu* (Jasminka Delova-Siljanova); *Jazykový kontakt a vícejazyčnost* (Jiří Muryc); *Język macedoński (poziom A1 – A2)*; Stanislava-Staska Tofoska); *Kultura języka i stylistyka* (Dariusz Tkaczewski); *Rétorika – umění mluvit jako prostředek komunikace* (Simona Mizerová); *Slovanské jazykové tradice a typologické odlišnosti* (Irena Bogoczová); *Współczesne teorie lingwistyczne w językoznawstwie słowiańskim* (Irena Bogoczová).

a to v rozsahu, který umožňuje souběžné vysokoškolské studium obecné jazykovědy. Absolvování předmětu (kurzu) předpokládá i dvě kontrolní testace.

Zejména studium makedonského (a bulharského) jazyka v rámci slovanské jazykovědné filologie se bez teoretické průpravy v oblasti jazykové typologie, tedy nástroje k uchopení jazykové mnohosti (Hoskovec 2002: 502), neobejde. Proto předmět *Slovanské jazykové tradice a typologické odlišnosti* koncipovaný jako cyklus přednášek a cvičení (15krát 90 minut) slouží k uvědomění si příbuznosti, ale i typologické odlišnosti slovanských jazyků. Zahrnuje všechny roviny jazykového systému (zvukovou, tvaroslovnou, syntaktickou, slovtvornou a lexikální) a seznamuje posluchače s počátky vývoje jazykové typologie – v Evropě i v jednotlivých slovanských zemích. Dnes lze tuto metodu popisu jazyků úspěšně využívat bez počátečních omylů a naivních interpretací a přinášet věcné důkazy toho, jak matoucí může být představa o studovaných příbuzných jazycích založena čistě na jejich genealogické klasifikaci (více srov. Lotko 1997). Učivo je předkládáno tak, aby posluchači tento vstupní úsudek dokázali sami korigovat. Kromě konkrétních příkladů z jednotlivých slovanských jazyků jsou sledovány obecné tendence v jejich vývoji – v minulosti i současnosti. Spíše teoretické přednášky střídají praktická cvičení, jejichž předmětem je polština, ruština, srbština, chorvatština, bulharština a slovinština. Studenti mohou poznat hláskový a prozodický systém slovanských jazyků, jejich gramatiku v užším smyslu, jejich grafickou a pravopisnou stránku, způsoby obohacování slovní zásoby. Na základě autentických textů blíže poznávají jejich obecné rysy a specifika. Věnují se pokaždé jazykům, které nejsou jejich studijním oborem.

Pět obsáhlejších lekcí (každá v trvání 180 minut) nabízí téma slovanské frazeologie a idiomatiky (*Frazeologie – povaha a překlad*). Toto téma je nesmírně důležité zejména v kontextu studia literatury, kultury, dějin či reálií cizího národa. Frazeologie ze své podstaty (rigidnost, reprodukovatelnost a společensky sdílená povaha jazykových jednotek) odráží mentalitu sociální makroskupiny, její historickou paměť, tradice, společenské poměry. Tato „objektivní“ rozdílnost národů daná jejich vývojem je v rovině teoretické (jazykovědné, metajazykové) umocněna různými přístupy v hodnocení frazeologických jednotek, odlišností definicí, klasifikací, používanou terminologií. Přestože frazeologie stojí tak trochu na okraji jazykové substance jako jakýsi soubor nepravidelností (anomálií) a kuriozit (Čermák 2007: 24), je součástí běžné komunikace a cenným zdrojem poznání také pro etnology, sociology či historiky. Látka je rozdělena do následujících okruhů: charakteristika frazeologie, druhy frazeologických jednotek, dílčí otázky jejich překladu, místo frazeologie v běžném dorozumívání, kritéria třídění a zkoumání frazémů – s ohledem na národní lingvistiky, metody a terminologie používané ve výzkumu frazeologie, strukturní a kognitivní přístup k frazémům atd.

Se zvukovou rovinou jazyka souvisí problematika kultivovaného mluveného projevu, jež je předmětem následující disciplíny *Rétorika – umění mluvit jako prostředek komunikace*. Rétorika jako věda, která má umožnit „lépe pochopit historii lidského dorozumívání“ (Kraus 1998: 13), by měla být pro studenty slavistiky samozřejmostí. Předmět zahrnuje přehled historického vývoje řečnického umění, otázky vlivu filozofie a psychologie na rétoriku, rozdíl mezi rétorikou a eristikou a kompendium prostředků stylizace textu. Jedná se o teoreticky zaměřený seminář s prvky praktického nácviku řečnických dovedností (3 setkání po 225 minutách). Posluchači se seznamují s otázkami týkajícími se jazykové přípravy zvolené řečnické promluvy, a to s ohledem na dodržování zásad správné artikulace. Důraz je kladen na vybrané komunikační

prostředky a celkovou jazykovou stránku proslovu, na komunikační techniky a obecnou kulturu promluvy.

Stylistice a jazykové kultuře je určen předmět *Kultura a stylistika jazyka*, v němž jsou blíže nastíněna dílčí témata, jako: úzus, norma, spisovnost, nespisovné útvary jazyka, vývojové tendence v oblasti stylu, psanost vs. mluvenost aj. K těmto otázkám má zejména česká národní lingvistika co nabídnout. Teze vycházející ještě z Pražského lingvistického kroužku a rozpracované dalšími slavisty nacházejí své místo v učivu zahrnutém do popisovaného předmětu. Pracuje se v něm s tradičním dvojím významem pojmu jazyková kultura – jako se správností vyjadřování i s péčí příslušných institucí o stav (spisovného) jazyka (Kraus 2002). Předmět je zacílený na dovednosti nezbytné pro generování textu: 1. smysluplnost a srozumitelnost; 2. stylová sourodost; 3. správné rozlišování a používání stylovtvorných prostředků; 4. ekonomičnost (nikoliv strohost) vyjadřování. Látka určená pro tento předmět se vejde do 5 lekcí po 180 minutách.

Metalingvistickou povahu má předmět *Současné lingvistické teorie ve slovanské jazykovědě* věnovaný různým disciplínám tzv. vnější jazykovědy: socio-, eko-, etno-, antro-, psycho- a teolingvistice, dále pak kognitivní lingvistice a jazykové politice. Přednáška ke každému z dílčích témat má pevnou strukturu: nejdřív je řeč o vzniku a tradici dané pomezí jazykovědné disciplíny, o významných (nejen slovanských) badatelích a jejich stěžejních pracích, následuje vlastní výklad jevů, jimž daná disciplína věnuje pozornost, poukazuje se na smysl a využití jednotlivých teorií v praktickém jazyce a nauce o něm. Takto zhuštěné penzum informací je výsledkem příslušného výzkumu problematiky i syntézou dlouholetých zkušeností garanta předmětu v oblasti obecné jazykovědy. Látka je rozvržena do 15 lekcí po 90 minutách vč. závěrečného testu.

Výše uvedenou disciplínu, zejména s ohledem na teoretické i praktické aspekty socio- a psycholingvistiky, doplňuje předmět *Jazykový kontakt a vícejazyčnost*, který lze realizovat sérií 7 seminářů po 135 minutách. Studenti se seznamují s teoretickými základy jazykového kontaktu a problematikou související s otázkami bi- a multilingvismu a jejich průvodními jevy: mezijazykovou interferencí, diglosií, střídáním a přepínáním kódů. Posluchačům jsou přiblíženy teoretické aspekty jazykových kontaktů, pozornost je věnována také problematice mnohojazyčnosti v multikulturním prostředí, otázkám jazykové politiky a jazykové situace. Zvláště dvě poslední témata lze velmi dobře pozorovat ve všech třech prostředích, v nichž zúčastněné univerzity sídlí – v polském Slezsku, českém Slezsku a na Těšínsku nebo v etnicky a jazykově různorodé Severní Makedonii.

3 / PŘEDMĚTY ZAMĚŘENÉ NA LITERÁRNÍ VĚDU²

Typické pro tyto předměty bývá větší počet vyučovacích hodin, což je vzhledem k velkému množství literárních textů a jejich interpretaci logické. I v našem modelu výuky je kladem důraz především na systematickou přípravu studentů do hodin, práci s autentickými texty, spolupráci a komunikaci ve skupině, konfrontaci názorů, polemiku. Tento postup tříbí např. schopnost argumentace.

2 K předmětům zaměřeným na literární vědu patří především: *Literatura i (e)migracje* (Joanna Derdowska), *Literatura i miasto* (Lidija Tanushevska), *Literatura i mit* (Małgorzata Kalita), *Literatura i pamięć* (Karolina Pospiszil-Hofmańska).

Tyto představy naplňuje předmět *Literatura a (e)migrate* (10 seminářů po 135 minutách), zahrnující i problematiku mainstreamové literatury a uplatňující psychoanalýzu ve výkladu jednotlivých literárních textů.

Díličními otázkami problematiky města v literatuře se obírá předmět *Literatura a město* (15 lekcí po 90 minutách). Seminář je tematicky rozdělen na sedm celků a město je zde chápáno jako středobod světa. Pozornost je věnována mj. fenoménu ztracených měst.

Jak plyne ze samotného názvu následujícího předmětu (*Literatura a mýtus*, 7krát 135 minut), je jeho obsahem vymezení interdisciplinárního fenoménu „mytologizace“ dějin, cílem pak – seznámit studenty s vybranými literárními a kulturně-historickými jevy v literární tvorbě slovanských střeoevropských a balkánských národů, přičemž se dotýká i oblasti jejich kultury a historie.

V předmětu *Literatura a paměť* (10krát 135 minut) si studenti osvojují schopnosti kritického myšlení v širším kontextu kulturních a historických okolností produkce literárních děl ve střeoevropském a balkánském prostoru. Použitá metoda je komparativní, postup – textově-interpretativní. S lidskou (ne)pamětí se zachází jako se svědectvím skutečnosti (viz události druhé světové války a poválečného období), nástrojem (ne)pravdivého literárního zpracování faktů apod.

4 / PŘEDMĚTY Z OBORU TRANSLATOLOGIE³

Moderní translatologie není aktuálně „pouhou“ vědou o překladu a tlumočení. Dnes je chápána jako interdisciplinární obor, který se zabývá převodem textů z jazyka výchozího do cílového, resp. z jednoho sémiotického systému do jiného. Stále častěji pracuje nejen s lidským faktorem takového převodu, ale i s počítačovým (strojovým) překladem textu, s jeho strojovou posteditací. Nelze zapomínat ani na ústní tlumočení, ať už konsekutivní, nebo simultánní (srov. Můglová 2013: 65). Všem otázkám takto chápané „interkulturní mediace“ jsou určeny zejména níže prezentované dva předměty, ačkoliv nutno podotknout, že některé aspekty převodu textu z jednoho jazyka do druhého se objevují také v ostatních disciplínách.

Uměleckému překladu (*Literární překlad v [mezi]kulturním dialogu*) se v didaktickém procesu připravujícím absolventy moderních slavistických studií věnuje makedonská odbornice, která vede kurz kombinující otázky teorie překladu a mezikulturní komunikace s analýzou textu a překladatelskými dílnami. V jednotlivých seminářích se akcentuje interdisciplinaritu překladu a jeho přínos k toleranci a porozumění. Kurz se zabývá nejen obecnými otázkami překladatelství, ale také specifickými tématy spojenými s komponenty kulturních odlišností. Výuka se zaměřuje na práci s prvky souvisejícími s překladem a kulturní identitou, kulturním dialogem a interkulturní komunikací. Cílem modulu s časovou dotací 15 cvičení po 90 minutách je seznámit studenty s vybranými překladatelskými technikami, které pomáhají řešit překladatelské problémy, včetně využití složek kulturního dialogu jako prostředku k překonání obtíží s nepřeložitelností. V kurzu se probírá odborná terminologie, překladatelské techniky a postupy. Studenti mají možnost vžít se do role experta (teoretika); v úloze kritika (praktika) se dozvídají o relativitě a subjektivitě hodnocení; mohou si vyzkoušet své vlastní translatologické

3 Jedná se konkrétně o disciplíny: *Przekład literacki w dialogu kultur* (Lidija Tanushevska) a *Tłumočnický seminář* (Jiří Muryc).

dovednosti, všimát si vlastních i cizích chyb. Dílčí téma kritiky překladu zahrnuje úvod do základních modelů hodnocení kvality překladu pro různé typy textů, jako je třístupňový model nebo dynamický přístup. Studenti se také seznámí s typologií překladatelských nedostatků, např. se syntagmatickými – povrchové/doslovné/automatické překladatelské chyby, interpretačními, implementačními, metatranslačními (Hejwowski 2009: 141–161). Získané znalosti a dovednosti mohou uplatnit i v jiných předmětech modulu a také v budoucí překladatelské či tlumočnické praxi.

Teoretické i praktické základy ústního tlumočení si studenti osvojí v disciplíně *Tlumočnický seminář*. Kromě teoretického vymezení procesu ústního konsekutivního a simultánního tlumočení, popisu dalších typů ústního tlumočení, tlumočnických strategií aj. se seznámí se specifickou prací ústního tlumočnicka, konsekutivou (obsahem a způsobem pořízení tlumočnické notace, nácvikem jazykového automatismu, přípravou na tlumočnickou akci, rešeršní přípravou na tlumočení) nebo s prací v tlumočnických kabinách. Semináře jsou samozřejmě zaměřeny na praktické osvojování dovedností – procvičování unilaterálního a bilaterálního tlumočení v různých simulovaných situacích (v oblasti turistiky a cestovního ruchu, mezinárodní spolupráce, služeb, podnikání, kultury apod.), nebo na nácvik vyhledávání a fixace sémantických dominant textu. Specifický převod textu z jednoho jazyka do druhého, jakým je ústní tlumočení, vyžaduje také vysvětlení kognitivních procesů spojených s touto činností. V praktických cvičeních je vhodné zaměřit se především na dvě složky tlumočnickovy kompetence – na práci s řečí a hlasem na jedné straně a na kognitivní schopnosti (tj. procesy zpracování informací) na straně druhé. Důležité je zohlednit dostupnou metodiku a současné trendy v oboru. Velká část seminářů je založena na konkrétních tlumočnických cvičeních (paměťových a jazykových). Pozornost je věnována jak tréninku specifických kognitivních dovedností (koncentrace, paměťové schopnosti, rozvoj kreativity tlumočnicka), tak cvičením umožňujícím rozvoj a zdokonalení mluvních dovedností, zaměřeným mimo jiné na slovní přízvuk, dýchání, správnou výslovnost. Mezi tyto strategie patří stínování, metody vizualizace informačního obsahu atd. (Vilímek, Hodáková, Raclavská 2019: 9–17). Časová dotace přímé výuky v této disciplíně činí 7 seminářů po 135 minutách.

5 / DIDAKTIKA JAZYKA A (DĚJIN) LITERATURY⁴

Systematicky, krok za krokem, v 15 devadesátiminutových lekcích se studenti díky předmětu z oblasti metodiky výuky cizím jazykům (*Metodická dílna výuky cizím jazykům*) dozvídají o tom, jak správně studovat cizí filologii. Doporučuje se začít od rešerše vhodných učebních pomůcek (učebnic, slovníků, gramatických a konverzačních příruček), jejich volby s ohledem na účel, který mají splnit. Dále se poukazuje na hledisko formy výuky – individuální (samostatné) studium, studium vedené učitelem, a na využití zvukového, obrázkového, textového a jiného materiálu. Řeč je o metodě experimentu, práci ve dvojicích i skupinách atd. Do předmětu jsou zahrnuty způsoby ověřování (testování) znalostí a instrukce k tomu, jak ušít jazykový kurz na míru. Důležité je zdůraznit, že se pohybujeme v rámci metodologie výuky příbuzných jazyků.

4 Předmět *Warsztat metodyki nauczania języków obcych* (Małgorzata Kalita).

6 / POMEZNÍ DISCIPLÍNY KULTUROLOGICKO-LINGVISTICKÉ A KULTUROLOGICKO-LITERÁRNĚVĚDNÉ⁵

Ve snaze přilákat zájemce o studium slavistiky vznikl poněkud méně tradiční, komplexně koncipovaný předmět *Sociokulturní a psychologické aspekty v jazyce* (5 seminářů po 135 minutách). Skladba tohoto předmětu slouží posluchačům jako teoretické východisko pro případné podrobnější studium sociokulturních a psycholingvistických témat, týkajících se např. otázek genderových identit vyjadřovaných prostřednictvím jazyka (základní principy rodové identity, genderové role, verbální a neverbální chování žen a mužů a jiné rodové distinkce). Dílčí témata jsou prezentována v širším historickém a sociokulturním kontextu a pozornost je věnována genderovým stereotypům v chápání feminity a maskulinity.

Disciplína pojmenovaná *Kultury v dialogu* (15 setkání po 90 minutách) si klade za cíl prezentovat problematiku dialogu kultur v širším slova smyslu a zasahuje do oblasti mezikulturní komunikace, sociologie či marketingu. Získané informace by měly předejít např. tzv. kulturnímu šoku, anebo pomoci jej překonat, což vede k poznání, že mezikulturní dialog nemusí být vůbec obtížný.

Z kulturní i literární vědy těžší předmět *Populární kultura a její české a polské reprezentace* (10krát 135 minut) umožňuje získat přehled o dějinách populární kultury – o vybraných literárních, hudebních, filmových či výtvarných žánrech. Věnuje se také polské a české komiksové tvorbě.

7 / TURISMUS JAKO ZPŮSOB POZNÁVÁNÍ CIZÍCH KULTUR⁶

Dějiny novodobých Slovanů, slovanské civilizační a kulturní dědictví by měly být nepochybně součástí studia slavistiky. Zároveň nejlepším řešením je poznávání tohoto dědictví, zejména hmotného, prostřednictvím cestování. Rámec předmětu zaměřeného na tuto problematiku tvoří teorie cestovního ruchu, zejména pak sledování jeho rozvoje od poloviny 20. stol. Ten souvisí mj. s působením prestižní organizace podléhající OSN – UNESCO. V předmětu věnovaném kulturní turistice se pozornost zaměřuje na turistické atrakce ve slovanských zemích. Smyslem vzdělávacího semináře, v němž je učivo rozvrženo do 5 vyučovacích hodin po 180 minutách, je seznámit posluchače s odborným názvoslovím z oblasti cestovního ruchu a vymezit významy jednotlivých pojmů týkajících se výjezdových a příjezdových turistických skupin. Za zmínku jistě stojí okruh témat spojených s přípravou (organizací) výjezdů, dodržováním předpisů platných v konkrétních zemích, možnostmi poskytování ubytovacích služeb či uspořádáním poznávacího programu. Důraz je kladen na plánování akcí, kalkulaci nákladů, rezervaci ubytování a celkovou péči o klienty. Dále se studentům nabízí možnosti získat zcela nové a zajímavé informace z různých oborů, jako např. historie, geografie, kulturologie, široce pojaté antropologie. Součástí studia je prezentace významných slovanských osobností ze světa vědy a kultury (viz „Velké osobnosti malých národů“). Získané vědomosti jsou cenné pro případnou budoucí práci v cestovním ruchu nebo v různých institucích spojených s turismem.

5 Náleží zde disciplíny: *Sociokulturní a psychologické aspekty v jazyce* (Simona Mizerová), *Kultury v dialogu* (Karolina Pospiszil-Hofmaňska), *Kultura popularna i jej czeskie i polskie reprezentacje* (Joanna Derdowska).

6 Jedná se přesněji o předmět: *Geografia, turystyka kulturowa i obsługa grup turystycznych* (Dariusz Tkaczewski).

8 / SHRNU TÍ

Naskrz všemi zmíněnými předměty, ať už primárně jazykovědnými, literárněvědnými, kulturologickými nebo zaměřenými na překlad, prostupuje několik základních tendencí, jež lze ve stručnosti charakterizovat následovně:

8.1 / **Tematická různorodost.** Řešitelé projektu se do předmětů snažili zahrnout co možno nejvíce témat, a to i takových, která jsou v tradičních slavistických studijních programech opomíjena. Snažili se uplatnit vlastní odborné kompetence v oblastech, jakými jsou dějiny slovanských zemí, jejich kulturní specifika, současná jazyková situace, jazyková politika aj. Tyto kompetence nabyli častokrát díky vlastnímu badatelskému úsilí, osobním aktivitám, zálibám. Vycházeli z předpokladu, že to, co bylo a je předmětem jejich zájmů, může oslovit i studenty.

8.2 / **Interdisciplinarita.** S výše uvedenou tendencí souvisí i propojení nejen jednotlivých filologických disciplín, ale i dalších společenskovědních oborů. Cílem by měla být schopnost absolventů v tomto trendu pokračovat i v jejich následném profesním působení, přesněji řečeno: schopnost nahlížet na věci komplexně, s přehledem, v souvislostech.

8.3 / **Internacionalizace.** Koncepce projektu od samého začátku směřovala k zapojení do studia posluchače z různých částí slovanského jazykového areálu. Výhodou tohoto přístupu je mj. to, že si studenti předávají informace, které je navzájem obohacují, a to zcela přirozenou formou. Může se jednat o jazykové kompetence, komunikační zvyklosti, kulturní specifika, hodnotové priority aj.

8.4 / **Modernizace.** Řešitelskému týmu záleželo na uplatnění moderních didaktických metod a na tom, aby se výuka stala nejen kvalitní, ale také efektivní, zajímavým, tvůrčím procesem a aby se stimuloval intelektuální potenciál studentů.

8.5 / **Motivovanost studentů.** V projektu *Towards Modern Slavic Studies* se klade důraz na propojení teorie s praxí, mentorování s nácvikem dovedností. V tomto ohledu projekt klade vysoké nároky – zdánlivě paradoxně – na vyučující. Působit na studenty tak, aby jejich výkon byl co nejlepší, aby jejich přístup ke studiu byl dostatečně zaujatý, není zdaleka snadné. Vyžaduje to nejen dostatečnou pedagogickou praxi, ale také dobrou mentální kondici a invenci. Pokles zájmu o studium slovanských filologií by měl být v tomto ohledu výzvou, nikoliv důvodem k pesimismu či rezignaci.

TOWARDS MODERN SLAVIC STUDIES OR AN EFFORT FOR A DIFFERENT APPROACH TO THE STUDY OF SLAVIC PHILOLOGY

SUMMARY This paper deals with some of the outcomes of the international project "Towards Modern Slavic Studies". The project brings a new perspective on the implementation of modern Slavonic studies programmes in postgraduate studies. The project has created an international programme in Slavonic studies that is interdisciplinary in focus and equips graduates with a solid knowledge of contemporary social and economic life in the countries covered by

the programme, in addition to knowledge, skills and competences in language, literature, culture and translation.

LITERATURA

- / Čermák F., 2007, *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*, Praha.
- / Hejnowski K., 2009, Klasyfikacja błędów tłumaczeniowych – teoria i praktyka. *Jakość i ocena tłumaczenia*, Kopczyński A., Kizeweter M. (eds.), Warszawa, s. 141–161.
- / Hoskovec T., 2002, Jazykový typ. *Encyklopedický slovník češtiny*, Karlík P., Nekula M., Pleskalová J. (eds.). Praha, s. 502–503.
- / Kraus J., 1998, *Rétorika v evropské kultuře*, Praha.
- / Kraus J., 2002 Kultura jazyková. *Encyklopedický slovník češtiny*, Karlík P., Nekula M., Pleskalová J. (eds.), Praha, s. 237–238.
- / Lotko E., 1997, *Synchronní konfrontace češtiny a polštiny (soubor statí)*, Olomouc.
- / Mügllová D., 2013, *Komunikace – tlumočení – překlad, aneb Proč spadla Babylonská věž?*, Nitra.
- / Vilímeček V. – Hodáková S. – Raclavská J., 2019, *Nová cvičebnice pro rozvíjení kognitivních a komunikačních dovedností tlumočnicků*, Ostrava.